

# Domsagohistorik

## Åmåls tingsrätt

Text: Elsa Trolle Önnerfors

Tings- och rådhusinventeringen 1996 - 2007

Eva Löfgren  
Ylva Blank  
Henrik Borg  
Elsa Trolle-Önnerfors  
Johanna Roos

## Åmåls tingsrätt

Åmåls tingsrätts domkrets omfattar norra Dalsland. År 1680 var Dalslands samtliga fem härad<sup>1</sup> förenade i en gemensam domsaga. Detta förhållande bestod fram till 1770 då Nordals, Sundals och Valbo härad<sup>1</sup> bröts ut och bildade en egen domsaga, ibland kallad Dals lands södra domsaga (se vidare Vänersborgs tingsrätt). De två återstående häraderna, Tössbo och Vedbo, kallades i enlighet med detta för Dalslands norra domsaga. I denna ingick som sagt Tössbo och Vedbo härad<sup>1</sup>. De utgjorde varsitt tingslag.<sup>2</sup>

Vebo härad hade från slutet av 1600-talet sitt tingsställe i Alltorp, strax utanför Ödskölt. Till en början hölls domstolsförhandlingarna vid Ödskölts mo, men 1693-94 uppfördes ett tingshus i Alltorp. I början av 1800-talet var byggnaden i stort behov av reparation, och under ombyggnationen hölls domstolsförhandlingarna bland annat på prästgården i Steneby socken.<sup>3</sup> Huset i Alltorp låg bredvid gästgiveriet, precis vid vägen mellan Bäckefors och Bengtsfors. Redan i slutet av 1800-talet diskuterade man möjligheten att flytta tingshuset från Alltorp till en mer central del av häradet, men detta visade sig bli alltför dyrt och Alltorp förblev tingsplats fram till 1941.<sup>4</sup> Vedbo härad<sup>1</sup> rätts flyttades från och med ingången av 1942 till Bengtsfors, där nytt tingshus hade uppförts vid stadens torg 1941.<sup>5</sup>

Tössbo härad hade i slutet av 1600-talet sin tingsplats i Torpane. Troligtvis var Torpane rättan tingsstad redan på 1640-talet, och där fanns ett tingshus från 1630-talet, precis bredvid gästgiveriet och den gamla landsvägen. År 1849 flyttades emellertid tingsstället in till Åmål, där härad<sup>1</sup> rätten till en början delade lokaler med rådhusrätten. Ett nytt tingshus i sten uppfördes 1925/26 för Tössbo härad<sup>1</sup> s räkning.<sup>6</sup>

Åmål fick sina stadsprivilegier 1643. Staden drabbades både av krigshärjningar, främst på 1600-talet, och flera stadsbränder. Efter branden 1809 revs det gamla rådhuset, och en ny rådhusbyggnad uppfördes 1812 vid Kungsgatan. Rådhusets utseende beskrevs som ”det simplaste privathus av trä”.<sup>7</sup> Ytterligare en stadsbrand härjade 1846, men rådhuset klarade sig denna gång. Borgmästaren ville att rådhuset skulle få en ny placering i den stadsplan som lades fram efter branden. Byggnaden flyttades emellertid inte.<sup>8</sup> År 1948 lades Åmål under landsrätt och förenades med Tössbo och Vedbo domsaga.<sup>9</sup> Samtidigt slogs Tössbo och Vedbos härad<sup>1</sup> s tingslag samman till ett enda. Även i fortsättnings hölls ting i både Åmål och Bengtsfors.<sup>10</sup> Det gamla rådhuset revs 1968.

Från slutet av 1940-talet hade den offentliga sektorn, och därmed kommunerna, fått allt fler uppgifter: skolan hade byggts ut, socialvården och bostadsbyggandet likaså, för att inte glömma all teknisk service i form av el, avlopp och vatten. I början av 1950-talet genomfördes den så kallade storkommunreformen, då de allra minsta kommunerna försvann. Syftet med reformen var skapa logiska och rationella kommunindelningar. Kommunerna

<sup>1</sup> Tössbo, Vedbo, Nordals, Sundals och Valbo härad<sup>1</sup>.

<sup>2</sup> Jfr K.Br. till Göta Hovrätt den 16/3 1770 (Almquist s. 241).

<sup>3</sup> Olsson, 1961, s. 33f.

<sup>4</sup> Olsson, 1961 s. 35f.

<sup>5</sup> Johansson, 1979, s. 209; SFS 1941:121.

<sup>6</sup> Olsson, 1961 s. 9-24.

<sup>7</sup> Brangstad, 1982, s. 13.

<sup>8</sup> Brangstad s. 18ff.

<sup>9</sup> SFS 1947:335

<sup>10</sup> SFS 1947:679.

skulle vara så pass stora att de kunde erbjuda den service som samhället kunde förvänta sig. Även domsagoindelningen påverkades av kommunförändringarna.<sup>11</sup>

Ytterligare reformer genomfördes på 1960- och 70-talen, då bland annat det gamla stadsbegreppet försvann. I början av 1970-talet trädde även den nya underrättsreformen i kraft. Häradsrätterna och rådhusrätterna försvann och ersattes av tingsrätter. Den gamla häradsindelemningen och domstolsorganisationen slogs definitivt sönder i samband med tingsrättsreformen Tössbo och Vedbo domsagas häradsrätt blev nu istället Tössbo och Vedbo tingsrätt. Tingsställena var fortfarande desamma, Åmål, som dessutom var kansliort, och Bengtsfors.<sup>12</sup> De gamla tingshusen (från 1926 och 1941) användes fortfarande. År 1974 ändrade tingsrätten namn till Åmåls tingsrätt.<sup>13</sup> Åmåls tingsrätt har numera upphört. Från och med den 1 maj 1999 ligger före detta Åmåls tingsrätts domkrets under Vänersborgs tingsrätt, och tingsställena i Åmål och Bengtsfors är indragna.<sup>14</sup>

## Ordinarie domare

### Lagmän vid Åmåls tingsrätt<sup>15</sup>

H.h Gunnar Otto Eurenus	fullm. 1.1.1952	1971–1972
Carl Olof Arvid Börjesson <sup>16</sup>	fullm. 10.1.1972	1972–1973
Curt Olof Ormegard	fullm. 1.10.1974	1974–1982
Erik Jon Olof Jonsson	fullm. 9.8.1982	1982–1998

## Tössbo härad

### Domsagotillhörighet:

1680–1769	Med Vedbo, Nordals, Sundals och Valbo härad
1770–1950	Med Vedbo härad

### Tingsplatser:

1630–1849	Torpane
1849–1925	Åmål (rådhusrättens lokal)
1926–1970	Åmål

### Häradshövdingar:

Johan Plenningsköld	fullm. 18.12.1680	1680–1684
Johan Rhodin-adlad Leijonbielke	fullm. 9.4.1684	1684–1710†
Carl Gyllenhök	fullm. 1.9.1710	1710–1729
Carl Gustaf Löwenhielm	fullm. 6.12.1729	1729–1738
Johan Hage	fullm. 18.12.1738	1738–1740†
Christer Malmström	fullm. 23.4.1741	1741–1748†
Carl Gustaf Lindsfelt	fullm. 6.11.1749	1749–1761†
Otto Henrik de Frese	fullm. 22.9.1761	1761–1776
Carl Emanuel Eneroth	fullm. 17.4.1776	1776–1796
Per Åberg	fullm. 3.3.1796	1796–1802†
Fredrik Ferdinand Flach	fullm. 11.1.1803	1803–1807
Johan Fredrik Flach	fullm. 29.6.1807	1807–1810†
Erik Gustaf Ingman (ad. Gyllenheim)	fullm. 31.7.1811	1811–1825†
Fredrik Ture Eneroth	fullm. 14.2.1826	1826–1841†

<sup>11</sup> Efter kommunreformen 1952 omfattade Tössbo och Vedbo domsaga Tössbo, Steneby, Bäcke-fors, Lelångs och Dals-Eds landskommuner, Bengtsfors köping och Åmåls stad. (SFS 1950:452).

<sup>12</sup> Koncept den 17/6 1970 från Justitiedepartementet till Hovrätten över Västra Sverige, s. 3f. Efter kommunreformerna på 1960- och 70-talen omfattade Tössbo och Vedbo tingsrätt Åmåls, Bengtsfors och Dals-Eds kommuner.

<sup>13</sup> SFS 1974:735.

<sup>14</sup> SFS 1999:183.

<sup>15</sup> Fram till 1.1.1977 Tössbo och Vedbo tingsrätt

<sup>16</sup> Under jan.–okt. 1974 var Erik Holmberg t f lagman

Johan Jakob Jakobi	fullm. 22.12.1841	1841–1847†
Teodor Gradman	fullm. 21.11.1848	1848–1865
Viktor Alexander Sandström	fullm. 2.1.1866	1866–1887†
Ernst Casper von Unge	fullm. 16.12.1887	1887–1910†
Karl Frithiof Mellén	fullm. 24.2.1911	1911–1936†
Vilhelm Carl Lundmarker	fullm. 30.4.1936	1936–1951
Gunnar Otto Eurenus	fullm. 1.1.1952	1952–1970

## Vedbo härad

### Domsagotillhörighet:

1680–1769 Med Tössbo, Nordals, Sundals och Valbo härad  
 1770–1950 Med Tössbo härad

### Tingsplatser:

1600-tal–1941 Alltorp

1941–1970 Bengtsfors

### Häradshövdingar:

Johan Plenningsköld	fullm. 18.12.1680	1680–1684
Johan Rhodin-adlad Leijonbielke	fullm. 9.4.1684	1684–1710†
Carl Gyllenhök	fullm. 1.9.1710	1710–1729
Carl Gustaf Löwenhielm	fullm. 6.12.1729	1729–1738
Johan Hage	fullm. 18.12.1738	1738–1740†
Christer Malmström	fullm. 23.4.1741	1741–1748†
Carl Gustaf Lindsfelt	fullm. 6.11.1749	1749–1761†
Otto Henrik de Frese	fullm. 22.9.1761	1761–1776
Carl Emanuel Eneroth	fullm. 17.4.1776	1776–1796
Per Åberg	fullm. 3.3.1796	1796–1802†
Fredrik Ferdinand Flach	fullm. 11.1.1803	1803–1807
Johan Fredrik Flach	fullm. 29.6.1807	1807–1810†
Erik Gustaf Ingman (ad. Gyllenheim)	fullm. 31.7.1811	1811–1825†
Fredrik Ture Eneroth	fullm. 14.2.1826	1826–1841†
Johan Jakob Jakobi	fullm. 22.12.1841	1841–1847†
Teodor Gradman	fullm. 21.11.1848	1848–1865
Viktor Alexander Sandström	fullm. 2.1.1866	1866–1887†
Ernst Casper von Unge	fullm. 16.12.1887	1887–1910†
Karl Frithiof Mellén	fullm. 24.2.1911	1911–1936†
Vilhelm Carl Lundmarker	fullm. 30.4.1936	1936–1951
Gunnar Otto Eurenus	fullm. 1.1.1952	1952–1970

## Litteratur

**Almquist, Jan Eric** *Lagsagor och domsagor i Sverige : med särskild hänsyn till den judiciella indelningen* Norstedt Stockholm 1954-1955

**Brangstad, Allan:** "Åmåls historia 1860-1970", Munkedal 1982

**Johansson, Ivan,** Ödskölt. Mellerud, 1968 s. 209-211

**Johansson, I.,** *Historik över Vedbo härads tingsplats vid Alltorp i Ödskölts socken.* - Vänersborg, 1961.

**Olsson, V - Johansson, I.,** *Historik över Tössbo och Vedbo häraders tingsplatser : Tössbo härads 1648-1949, Vedbo härad 1863-1941.*-(Åmål), 1961.

**Sannebro, H.,** Tingshus firar 300-årsjubileum. - I: Bohuslänningen 911114, s 21

**Hh. Carl Lundmarkers** "Tal - vid avslutande av sista lagtima tinget i Alltorp", ur Hembygden 1942, s. 55-57, Dalslands Hembygdsförening